

Рецензия

от проф. Руси Маринов, д.н.

съгласно Заповед № 3- РК-73 от 11.12.2018г. на Ректора на Нов български университет, и решение на факултетния съвет към Магистърски факултет от 29.11.2018г., за назначаване на научно жури и защита на докторска дисертация на Боян Николаев Митракиев, във връзка с присъждане на образователна и научна степен „доктор“ в професионално направление 3.5. Обществени комуникации и информационни науки

Тема на дисертацията: Проблеми пред регулирането на лобизма и пбблик афеърс в Централна и Източна Европа: казусът на България

Докторант: Боян Митракиев

Дисертацията се състои от три глави, увод, заключение и библиография, с общ обем 198 компютърни страници. Темата на дисертацията е безспорно актуална и проблемите, породени от процесите свързани с регулиране на дейностите лобизъм и пбблик афеърс са от изключителна важност са страните от Източна Европа. Акцент в изследването, като част от дисертационния труд, е да се търси отговор на въпроса защо при безспорното съществуване на ефективен лобизъм в България, той остава нерегламентиран и неурегулиран в сферата на политиката и обществените комуникации.

Предмет на изследването е продължаващата липса на ясна регулаторна рамка на лобизма в България. Взимайки предвид опита и общите социо-икономически черти на останалите държави от Централна и Източна Европа, както и теории за мотивиране на политическия избор се разглеждат вероятните причини за липсата на успешни законодателни инициативи за институционализиране на проблема, както и се прави актуално национално-представително проучване за обществените мнения по темата. Целта на изследването е да установи актуалните обществени нагласи за регулация на лобизма и да анализира хипотетични причини за липсата на регулаторна рамка и продължаващите неуспешни опити за нейното създаване. Тезата на изследването е, че българското общество възприема лобизма в преобладаващо негативна конотация и поради това не желае да съществува де юре като регулирана практика.

Докторантът предварително въвежда в труда няколко хипотези: в България лобизмът не е регулиран, тъй като обществото е негативно настроено към подобна инициатива и това дава негативен стимул на политическите играчи да завършат съответния законодателен процес; терминът „лобизъм“ в страната е натоварен с негативна конотация, което пречи за неговото институционализиране по експлицитен и конкретен път, като това е още бариера за регулацията на свързаната с него практика на пбблик афеърс, като последната е слабо позната в българското общество и неминуемо би била приравнена с лобизъм.

Методология на изследването: в дисертацията се използват комбинация от качествени и количествени изследователски и аналитични методи. Отношението и информираността на пълнолетното население на страната към практиките лобизъм и пбблик афеърс са тествани в рамките на количествено проучване, представително за пълнолетното население на страната и проведено в края на октомври 2016 г. от агенцията за социални, политически и маркетингови проучвания- СОВА ХАРИС. Социологическото проучване е съвместна работа между авторът на дисертацията и агенцията. Авторът е изработил въпросника и е препоръчал методологията, а социологическата агенция е извършила работата на терен. Сова Харис са предоставили пълните права върху проучването на автора, включително правото то да бъде използвано за целите на това изследване. Период на провеждане: 7 – 13 октомври 2016 г. Изследването е представително за населението на България над 18 годишна възраст. Чрез двустепенна гнездова извадка са подбрани 200 гнезда на територията на страната. Във всяко гнездо са интервюирани по 5 души. Метод на регистриране на информацията: стандартизирано face-to-face интервю, провеждано в дома на респондента.

В дисертацията са анализирани опита на четири страни членуващи в ЕС и са представени общо 18 таблици и графики. Теоретичният преглед и логическите заключения са направени на базата на трудове на учени и практики от САЩ, Западна Европа и България. Цитирани източници в дисертационния труд: общо 256, от които на български-46, английски-210;

При разработването на дисертацията, освен зададените в заглавието на темата, са наложени някои ограничения от типа: изследването се ограничава от липсата на консенсус върху дефиниции за лобизъм и пбблик афеърс; анализът и заключенията се ограничават до обсъдените и изложени дефиниции в главите контекст и теория; проведеното в партньорство с агенция Сова Харис социологическо проучване не обхваща на 100% пълната популация от пълнолетни български граждани. Съответно, анализът и заключенията се ограничават от представителността на изследването и допустимата статистическа грешка; анализът и заключенията на базата на количествените данни от социологическото проучване са логически ограничени до валидността на тези данни към съответния момент. Както се тълкува и в самото изследване, възприятията по този въпрос са динамични и се променят с времето.

Основните приносни моменти в труда могат да бъдат резюмирани както следва:

- Проведено е актуално към момента и едно от малкото провеждани по темата национално, социологическо допитване относно възприятията за лобизма и неговата потенциална регулация. Резултатите показват, че преобладава негативно възприятие към лобизма като практика на частния сектор, макар и обществото да одобрява с мнозинство възможността на отделни граждани да влияят върху законодателния процес и институциите. Също така преобладава общественото мнение лобизмът да бъде строго регулирана практика.
- Представените резултати са поставени в теоретичната и фактическа рамка, относно регулацията и институционализацията на лобизма в Централна и Източна Европа. Установен е фрагментираният подход на държавите от региона по темата, както и това, че българското обществено мнение кореспондира в

определена степен с културния профил на обществото според редица теории, сред които и тази на Хофстеде.

- Обобщени и изведени са редица препоръки, които биха позволили институционализирането и регулацията на лобизма с оглед на реалистичен анализ на стимулите на политическите агенти, спрямо съществуваща в момента теория. С оглед на обществените възприятия по темата, може да се допусне, че представянето на регулацията на лобизма като осветляване и въвеждане на строг контрол върху тази неотменно съществуваща и в най-развитите демокрации практика, дори и със съмнителна репутация, може да бъде политически изгодно за поделите инициативата.

Проверката на конструирания модел е заложена в основата на планираното и реализирано емпирично социологическо изследване. В заключението се посочва, че в дисертацията се дава отговор на актуалния въпрос за лобизма в България и регулирането на тази дейност. Социологическото изследване на нагласите, проведено за целите на дисертацията показва, че значителна част от българското население вече възприема тезата, че лобизмът и публичен афеърс е по-добре да бъдат регулирани и извадени „на светло“, отколкото неурегулирани и протичащи „на тъмно“. Може да се спекулира, че обществото постепенно приема лобизма като неделима част от демократичното общество и процес, без значение дали процесът е одобряван или не. Съответно, регулацията му вероятно се възприема като начин негативните последици от него да бъдат минимизирани и овладени, а позитивните му ефекти да бъдат засилени.

Изводите от извършените количествени и качествени изследвания частично опровергават заявената по-рано теза. Вярно е, че българското общество възприема лобизма и публичен афеърс в преобладаващо негативна конотация, но в същото време се наблюдава желание този негативен процес да бъде регулиран и контролиран. В този ред на мисли, може да се опровергае първоначалната хипотеза, че към момента лобизмът не е регулиран, тъй като обществото е негативно настроено към подобна инициатива и това дава негативен стимул на политическите играчи да завършат успешно съответния законодателен процес. При преобладаващо желание на избирателите лобизмът да бъде регулиран, подобна законодателна инициатива е възможно дори да има позитивен политически резултат за подкрепящи я политици.

В заключението на дисертацията ясно се посочва, че може да се твърди със съществена степен на сигурност, че опитите за регулация на лобизма до момента, макар и неуспешни, са произвеждали качествени текстове, до голяма степен отговарящи на световните и европейски добри практики (например, добре изработен регистър на лобистите и режим на достъп и взаимодействие между лобистите и представители на властите), както и относително близки като същност. Последното е важно, тъй като сочи за лесно постигане на консенсус сред политическите агенти относно посоката за регулация. Мотивите на изготвяните законопроекти също показват за задоволително ниво на осъзнаване на текущите проблеми и възможните политически подходи към проблема. В по-голямата част от аргументацията, законодателите са посочвали, че лобизмът е неизменна част от демократичния процес и е в обществен интерес тази активност да бъде осветлена, регулирана и контролирана – позицията, която към момента на изготвяне на това изследване вече се ползва с определено и съществено ниво на обществено съгласие и одобрение.

Дисертантът достига до извода, че моделът на „пъблик афеърс“ е концепция, която е проста за разбиране и относително добре позната в Западния свят, но остава трудно разпознаваема в Централна и Източна Европа, а много от държавите в този регион дори нямат собствен езиков еквивалент на понятието. Липсата на точен езиков еквивалент и лобизма като най-близък такъв е и една от основните причини двете практики да се слеят на практика. Авторът още доуточнява, че подобна тенденция се наблюдава и в много западни държави, където след десетилетия легална лобистка дейност, тя също е получила определена негативна конотация и днес лобистите „заемат“ титлата public affairs, за да поставят бизнеса си в позитивна светлина. Интересното тук е, че за разлика от западните държави, прозрачността като аргумент за развитието на пъблик афеърс и лобизма като регулирана индустрия се привежда основно в посока борба с корупцията, а не като конкурентно предимство за съответните общности и предприемачи. Например, опитите в България за регулация на двете практики се обясняват с изкарването им на светло и логично повече обществен и държавен контрол върху тях, а не с възможността на граждански и бизнес групи да защитават своите интереси през цялата продължителност на управленския мандат, а не единствено по време на избори. При разглеждане на въпроса от гледна точка на „теорията за публичен избор“ се забелязва, че корумпираните държавни администрации в Централна и Източна Европа също биха и вероятно активно оказват съпротива срещу извеждането на пъблик афеърс и лобизма на светло.

Може да се отбележи, че в последните няколко години има съществено усъвършенстване на моделите за комуникация с хората и най-вече търсене на подходи за противодействия на различните лобистки групи, подкрепящи както големите корпоративни структури, така и политически проекти, често пъти в ущърб на гражданите. Може би анализа на проблемите в тази посока би увеличило ценността на представения дисертационен труд. Популярни изследователи и експерти в областта, като Ян Сомервил и Крейг Холман по въпросите, свързани с лобизма и пъблик афеърс, би трябвало да намерят по-голямо приложение в труда.

Важно е да се подчертае, че най-добрите практики в сферата на лобизма са свързани с „високо равнище“ на регулиране на тази дейност, изразяваща се в следното:

- пълно разкриване на информацията за дадена дейност, обект на лобизъм, вкл. разходите;
- наказания и санкции като част от регулацията;
- пълен публичен достъп до информация по проекти, свързани с лобизма;
- плюсове и минуси от засилване на прозрачността за процеса на лобизъм/или кой, цел, причина, колко пари, разходи за държавата или област, район, щат/.

Това още на практика означава, че ако трябва да се регламентират подобни дейности, тези водещи световни практики трябва да служат като образец за регулиране. Новите медийни реалности предполагат, според европейската асоциация за комуникационни изследвания: осигуряване на достъп до инфраструктура, услуги и високо-качествено съдържание; постигане на реално разнообразие и плурализъм на информационните канали; създаване на вибрираща, плуралистична публична сфера, която се респектира от различните гледища на малки групи; независимост, етични норми и защита на журналистите при отразяване на процеси свързани с лобизъм и пъблик афеърс; активно

споделяне на знание; честни търговски отношения и устойчиво развитие; подкрепа на участието на гражданите в медийни инициативи.

В момента и в близко бъдеще контролът върху големите корпорации, медии и административни служби в рамките на Европа ще се осъществява освен чрез регулации, саморегулации и етични кодекси, така и от независими експертни центрове и не правителствени организации, с които тепърва България трябва да се съобразява при вземане на каквото и да е решение, засягащо гражданите и правата им в информационното общество. С подобен тип организации ще се сблъска и българския бизнес в областта на медиите и информационните услуги, ако си постави за цел да излезе активно на европейските пазари. И ако не се съобразява с международни норми за прозрачност и правене на бизнес ще търпи сериозни загуби. В момента се води гигантска битка между представителите на гражданското общество, големите европейски и международни корпорации и мега- административни структури. За целта се използват всички модерни технологии и медии. Все още не е ясно, кой ще бъде крайният победител. Но гражданите в развитите демократични страни са осъзнали нещо много важно, че не могат сами да се противопоставят успешно на бизнес и административни супер-организации. Единственият начин е на организацията да се противопостави друга подобна, разполагаща с достатъчно ресурси структура. Типична за Европа гражданска организация е "Европейска корпоративна обсерватория", базирана в Амстердам изследователска група, с основна цел да изследва заплахите за демокрацията, равнопоставеност, социална справедливост и околна среда, често обект на въздействие от страна на компании, корпорации и лобистки групи. В тази организация има представители на Великобритания, Финландия, Швеция, Испания. Групата се финансира от независими фондации, публикувани са точните суми получени от всяка фондация. От 2006 г. основният фокус е влиянието на корпоративните лобита в рамките на ЕС. Лансира се специална Европейска инициатива за прозрачност/ETI/, създаден е и Алианс за прозрачност и етична регулация/ALTER- EU/. В коалицията влизат 140 граждански групи.

Дисертационният труд е разработен компетентно, съдържанието съответства на зададените предварително тема, теза, цели и задачи, но могат да се посочат и някои слабости:

- Научната специалност в което се защитава докторанта е „медии и обществени комуникации“, но в дисертационния труд липсва в достатъчна степен качествен медиен анализ, относно ролята на европейските медии за регламентиране на лобизма в последните години. Интересно е, че самите понятия „контент и медиен анализ“ почти не се използват в труда, а подобни методи за проучване биха допълнили съществено резултатите от проведеното социологическо проучване.
- Анкетното проучване е проведено компетентно, резултатите са обобщени съгласно професионалните и университетски изисквания, но на базата на получените резултати може да се разработи проект по регламентиране на тази дейност в страната, така че да отговаря на високите международни стандарти и това да бъде акцент в дисертационния труд. В последните години във водещи университети, при разработване на докторски дисертации, се предпочитат

разработени и проверени в практиката публични проекти, отколкото да се организират социологически и други подобни проучвания.

Въпреки посочените слабости, това не омаловажава достоинства на дисертационния труд и положените усилия за анализ на литературата, източниците и различните европейски и американски модели за регулиране на лобизма и анализ на добрите практики в сферата на „пбблик афеърс“. Смятам, че темата която е избрана като обект на изследване е актуална, отразява както съвременни комуникационни и медийни реалности, в съдържателно отношение е разработена е професионално и отговаря на основните академични и научни изисквания за подобен труд.

Оценката ми за дисертационния труд на Боян Митракиев е положителна и предлагам на научното жури да му бъде присъдена образователната и научна степен „доктор“.

08.01. 2019г.

Рецензент: /Р.Маринов/